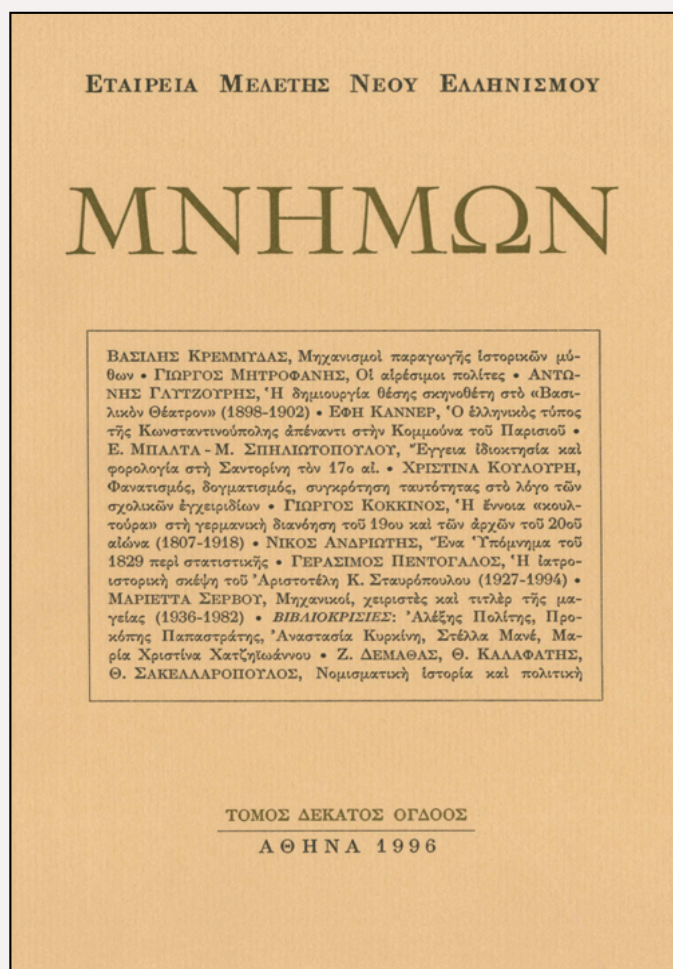

Μνήμων

Τομ. 18, 1996

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.
'Απάντηση στο βιβλιοκριτικό άρθρο του κ. Ι. Κοκκινάκη, «Νομισματική Ιστορία του Ελληνικού Κράτους, 19ος αι.» (Μνήμων 17, 1995, σ. 181-206)

ΔΕΜΑΘΑΣ ΖΑΧΑΡΙΑΣ
 ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ ΘΑΝΑΣΗΣ
 ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ
 ΘΕΟΔΩΡΟΣ

<https://doi.org/10.12681/mnimon.556>

Copyright © 1996

To cite this article:

ΔΕΜΑΘΑΣ, Ζ., ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ, Θ., & ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ, Θ. (1996). ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ. 'Απάντηση στο βιβλιοκριτικό άρθρο του κ. Ι. Κοκκινάκη, «Νομισματική Ιστορία του Ελληνικού Κράτους, 19ος αι.» (Μνήμων 17, 1995, σ. 181-206). *Μνήμων*, 18, 231-233. doi:<https://doi.org/10.12681/mnimon.556>

ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Ἀπάντηση στο βιβλιοκριτικό ἄρθρο τοῦ κ. Ι. Κοκκινάκη,
«Νομισματική Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, 19ος αἰ.»
(*Μνήμων* 17, 1995, σ. 181-206)

Στὸ παραπάνω βιβλιοκριτικό ἄρθρο ποὺ ἀναφέρεται στὸ βιβλίο μας *Νομισματικές κρίσεις καὶ ἡ κρατική διαχείρισή τους στὴν Ἑλλάδα, 1880-1930*, Ἀθήνα 1991, ἔχουμε νὰ κάνουμε τὶς ἀκόλουθες παρατηρήσεις, ὄντας αὐτονόητο ὅτι δὲν ἐπιχειροῦμε κριτική τῆς κριτικῆς ἀλλὰ ὑπενθυμίζουμε τὰ σωστὰ πλαίσια κατανόησης τοῦ βιβλίου μας, ποὺ στὸ βιβλιοκριτικό ἄρθρο δὲν συλλαμβάνονται ἐπαρκῶς.

Ὁ κ. Ι. Κοκκινάκης ἀναφέρεται καὶ κρίνει μιὰ περίοδο ἐντελῶς διαφορετική ἀπὸ αὐτὴ ποὺ ἐπιλέξαμε ἐμεῖς νὰ ἐρευνήσουμε. Ὁ χρονικὸς ὀρίζοντας τοῦ βιβλίου μας ἀφορᾷ τὰ χρόνια 1880-1930, δηλαδὴ τὸ τελευταῖο τέταρτο τοῦ 19ου αἰῶνα καὶ τὸ πρῶτο τρίτο τοῦ 20οῦ αἰῶνα. Οἱ ἀναφορές μας στὴν πρὶν τὸ 1880 περίοδο εἶναι ὀριακὲς καὶ χρησιμοποιοῦνται γιὰ λόγους σύνδεσης καὶ λογικῆς συνέχειας. Δὲν θέτουν, δὲν ἀναλύουν καὶ βεβαίως δὲν ἐξαντλοῦν τὰ νομισματικὰ ζητήματα ποὺ μὲ τόση ὀρμὴ θέτει στὸ βιβλιοκριτικό του ἄρθρο ὁ κ. Ι. Κοκκινάκης καὶ ἀφοροῦν τὴν περίοδο 1830-1885. Ὁ τελευταῖος στὸ ἄρθρο του ἀποπειρᾶται περιδιαβάσεις στὴ Νομισματική Ἱστορία τῆς Ἑλλάδας ἀκριβῶς αὐτῆς τῆς περιόδου. Ἐκκινώντας ἀπὸ τὶς σύντομες ἀναφορές μας, ἀναλὺει ἐκτενῶς ζητήματα ὅπως τὶς αἰτίες τῶν νομισματικῶν διαταραχῶν πρὶν τὸ 1880, τὸ πρόβλημα τῶν ξένων νομισμάτων στὴν Ἑλλάδα καὶ τὶς ΗΠΑ κλπ. Ἐπιχειρεῖ δηλαδὴ νὰ ἀποτυπώσει τὴ Νομισματική Ἱστορία τῶν ἐτῶν 1830-1880. Στὸ βαθμὸ ποὺ αὐτὴ ἡ προσπάθεια ἀποβλέπει νὰ εἰσαγάγει τὸν ἀναγνώστη στὴ δική μας πραγμάτευση εἶναι καλοδεχούμενη· φοβόμαστε ὅμως ὅτι τελικὰ δημιουργεῖ σύγχυση διότι ἡ κριτικὴ ἀναφέρεται σὲ ἐντελῶς διαφορετικὲς καταστάσεις.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναλυτικο-μεθοδολογικὸ ἐπίπεδο στὸ ὁποῖο κινοῦνται οἱ εἰσηγήσεις μας δὲν φαίνεται νὰ γίνεταί κατανοητὸ ἀπὸ τὸν κ. Ι. Κοκκινάκη. Σκοπὸς τοῦ βιβλίου δὲν εἶναι ἡ συγγραφή τῆς Νομισματικῆς Ἱστορίας τῆς ἀναφερόμενης περιόδου. Τὸ βιβλίο κινεῖται σὲ δύο ἐπίπεδα, ἓνα συγκεκριμένο καὶ ἓνα ἀφηρημένο. Στὸ πρῶτο διερευνῶνται ὀρισμένα στοιχεῖα καὶ βιβλιογραφικὲς πηγές, τὶς ὁποῖες ὁ κ. Ι. Κοκκινάκης ὑπενθυμίζει ἐκ νέου στὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, ὅπως τὶς βιβλιογραφικὲς ἀναφορὲς στὰ γνωστὰ ἔργα τοῦ Ξ. Ζολώτα

καὶ Γ. Κατσελίδη, καὶ στὸ δεύτερο ἐπιχειροῦνται ἀναφορὲς στὴν οἰκονομικὴ καὶ νομισματικὴ θεωρία. Κέντρο βάρους τῆς ἐργασίας μας ἀποτελεῖ ἡ προσπάθεια συνδέσεως τοῦ προβληματισμοῦ τῶν νομισματικῶν ἐξελίξεων, κυκλοφορίας καὶ θεσμῶν μὲ τὸν εὐρύτερο προβληματισμὸ τοῦ χρήματος ὡς μέσου συναλλαγῆς καὶ τῆς συγκρότησης θεσμῶν σ' ἐπίπεδο ἐσωτερικῆς ἀλλὰ καὶ παγκόσμιας ἀγορᾶς. Ἡ ὅλη δὲ προσπάθεια ἐδράζεται σὲ μιὰ συγκεκριμένη ἐπιλογὴ κοινωνικῆς θεωρίας, ποὺ χρησιμεύει ὡς δεξαμενὴ ἀντλήσεως ἐρμηνευτικῶν σχημάτων καὶ μηχανισμῶν κατανόησης τῶν γενικῶν καὶ εἰδικῶν χαρακτηριστικῶν τῶν στοιχείων ποὺ ἀποτελοῦν τὸ ἐκάστοτε πρόβλημα. Κινούμεστε ἐπομένως περισσότερο στὸ ἐπίπεδο τῆς οἰκονομικῆς ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς ἱστορικῆς θεωρίας. Εἶναι εὐνόητο ἐπομένως γιὰ κάθε καλόπιστο ἀναγνώστη ὅτι ἡ ἀνάλυσή μας δὲν ἐπικεντρώνεται στὴν ἔρευνα καὶ διακρίβωση ἀριθμῶν, πράξεων, γεγονότων νομισματικοῦ χαρακτήρα, ἀλλὰ φιλοδοξεῖ ἕναν ὑψηλότερο βαθμὸ ἐπιστημονικῆς ἀφαίρεσης, καθὼς καὶ διαχρονικὲς γενικεύσεις. Αὐτὴ ἡ ὀπτικὴ καθορίζει καὶ τὴν ἀντίστοιχη μεθοδολογία ποὺ ἐπιλέξαμε, ὅπως π.χ. τὶς περιοδολογήσεις κλπ. Εἶναι σαφὲς ὅτι ἄλλος συγγραφέας ποὺ υἱοθετεῖ ἄλλη ὀπτικὴ θὰ ἐπιχειροῦσε διαφορετικὴ περιοδολόγηση τῶν νομισματικῶν φαινομένων τοῦ 19ου καὶ 20οῦ αἰῶνα.

Σὲ αὐτὸ τὸ ἐπίπεδο λοιπὸν ποὺ ἐμεῖς ἐπιλέξαμε δυστυχῶς δὲν ἀναφέρεται ἡ κριτικὴ τοῦ κ. Κοκκινάκη, ποὺ θὰ εἶχε ἴσως γόνιμα ἀποτελέσματα. Ἐκτὸς ἴσως ἀπὸ τὸ ζήτημα τῶν σχέσεων νομίσματος καὶ ἀνάπτυξης. Ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο οἱ κριτικὲς παρατηρήσεις του εἶναι περιορισμένης χρησιμότητος. Ἀφ' ἑνὸς λόγῳ τῆς ἐμμονῆς του στὴ χρονικὴ φάση πρὶν τὸ 1880 (ταυτίζει τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη τῶν χρόνων 1880-1930 στὴν ὁποία ἀναφερόμαστε μὲ τὴν ἀναμφίβολα δυναμικὴ ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ μικρὴ περίοδο 1867-1874), ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τῆς ταύτισης τῆς οἰκονομικῆς μὲ τὴ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξη. Εἴμαστε σίγουροι ὅτι μιὰ εὐρύτερη βιβλιογραφικὴ ἐνημέρωση σ' αὐτὰ τὰ ζητήματα ἴσως τροποποιήσει στὸ μέλλον τὰ συμπεράσματά του.

Τὸ ἄρθρο τοῦ κ. Ι. Κοκκινάκη περιέχει καὶ μιὰ σειρὰ κριτικὲς σὲ ἐπιμέρους σημεῖα, ὅπως τὸ ζήτημα τῆς ἰσχύος τοῦ χρυσοῦ κανόνα, τῆς χρονικῆς του διάρκειας, τῆς ἐλεύθερης ἐξαργύρωσης, τῆς κρίσης τοῦ 1885 κλπ. Δικαιολογούμενη ἢ ἀδικαιολόγητη, αὐτὴ ἡ κριτικὴ ἐκφράζει τὶς ἀπόψεις τοῦ συγγραφέα καὶ εἶναι θεμιτὴ. Περιοριζόμαστε μόνο νὰ ἐπισημάνουμε ὅτι ἡ κριτικὴ ἀντιπαράθεση ἀπόψεων δὲν ξεκινᾷ ἀπὸ τὴν ἐπιλεκτικὴ ἀπομόνωση φράσεων καὶ προτάσεων, τὴν ἀπόσπασή τους ἀπὸ τὸ γενικότερο πλαίσιο καὶ περιεχόμενο τοῦ ἔργου. Φοβόμαστε ὅτι κάτι τέτοιο συνέβη στὸν κ. Ι. Κοκκινάκη. Ἄν ἐπιχειρήσει νὰ ξαναδιαβάσει σήμερα τὸ βιβλίο μας πιὸ προσεκτικὰ, ἴσως διορθώσει ὀρισμένες ἀπ' αὐτὲς τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὶς θέσεις ποὺ ἐσφαλμένα μᾶς ἀποδίδει. Γιὰ λόγους ἀρχῆς, τέλος, δὲν προβαίνουμε σὲ κριτικὴ τῆς κριτικῆς, δηλαδὴ δὲν σχολιάζουμε τὶς αὐτόνομες θέσεις τοῦ συγγραφέα τοῦ βιβλιοκριτικοῦ ἔργου.

Πειρασμός που είναι μεγάλος για τέτοια θέματα, όπως τους προσδιοριστικούς παράγοντες και τα κριτήρια του χρυσού κανόνα κλπ.

Για έναν συγγραφέα ή βιβλιοκριτική του έργου του αποτελεί τιμή. Εκφράζουμε τις ευχαριστίες μας στον κ. Ι. Κοκκινάκη γι' αυτή την τιμή που επέφυλαξε στο βιβλίο μας. Η τιμή ωστόσο θα ήταν ακόμη μεγαλύτερη εάν συγκέντρωνε το ενδιαφέρον του περισσότερο στην περίοδο που εξετάζουμε και την όπτική που εισαγάγουμε και λιγότερο στη φάση που προηγήθηκε. Δεν γνωρίζουμε εάν αυτό οφείλεται στους χρονικούς περιορισμούς των δικών του ενδιαφερόντων και έρευνών και σ' όρισμένες βιβλιογραφικές προτιμήσεις. Θέλουμε να πιστεύουμε ότι το βιβλίο μας ήταν η αφορμή για να εκφράσει ο συγγραφέας, έστω και με τη μορφή ενός βιβλιοκριτικού άρθρου (με τους γνωστούς κινδύνους που περιγράψαμε), όρισμένες γενικότερες σκέψεις του για τη Νομισματική Ίστορία της Ελλάδας. Τουτό βεβαίως θα μπορούσε να το επιχειρήσει και αυτότελως με ξεχωριστό άρθρο, αξιολογώντας ολόκληρη τη σχετική βιβλιογραφία και χωρίς να περιορίζεται από τα δικά μας χρονικά, θεωρητικά και μεθοδολογικά πλαίσια. Εύχόμαστε τα πορίσματα της μέχρι τώρα δουλειάς του να αποτυπωθούν σ' ένα άρθρο ή βιβλίο για τη Νομισματική Ίστορία του 19ου αιώνα.

Αθήνα, Μάρτης 1996

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ΔΕΜΑΘΑΣ
ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ
ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ